

А.В. Массанов

ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ВЗАЄМОДІЇ

Педагогічна взаємодія є суттєвим аспектом педагогічного спілкування, що, у свою чергу, відіграє важливу роль у педагогічній діяльності. Педагогічна взаємодія – це складний процес, в якому зустрічаються об'єктивні і суб'єктивні труднощі. В даній статті приділяється увага саме суб'єктивним ускладненням. Наукова проблема дослідження полягає в систематизації психологічних перешкод у педагогічній взаємодії. Вирішення даної проблеми дозволить ґрунтовно підійти до розробки психолого-педагогічних заходів з профілактики та усунення означених перешкод.

У спеціальній літературі висвітлені наступні питання, що торкаються проблеми нашого дослідження: педагогічна діяльність як творчий процес (В.А.Кан-Калік, 1990); емоційна регуляція навчальної діяльності (О.Я.Чебикін, 1999); культура педагогічного спілкування (Т.В.Іванова, 1999); спілкування, особистість і психіка дитини (М.І.Лісіна, 1997); психологія міжособистісних взаємодій викладача і студента (І.С. Булах, Л.В.Долинська, 2005); теоретичні основи психологічного аналізу педагогічної взаємодії (Л.К.Велитченко, 2005); психологія педагогічної взаємодії у вищому навчальному закладі (М.О.Коць, 2006); технології розв'язання конфліктів у педагогічній взаємодії (Г.В. Ложкін, Т.В.Петровська, І.Ю.Зубкова, 2000); бар'єр як системотворююче психологічне поняття (Р.Х. Шакуров, 2001); психологічні бар'єри в педагогічній діяльності (М.А.Подимов, С.С.Назметдінова, Н.О. Загуменних, Є.І.Чапліна та ін.); психологічні бар'єри в тому чи іншому контексті (Є.П.Єрмолаєва, Н.Г.Милорадова, О.І.Пилипенко, О.О.Прохоров, О.Б.Радченко та ін.).

Незважаючи на важливість проведення досліджень психологічних бар'єрів у психології взагалі, і особливо в педагогічній, психологічні бар'єри вивчені недостатньо. Проте, саме пояснення шляхів появи й подолання психологічних бар'єрів здатне пролити світло на природу психічних травм і способів саморегуляції як механізмів розвиваючої виховної стратегії.

У зв'язку з цим мета нашого дослідження полягає у визначенні особливостей та систематизації психологічних ускладнень у педагогічній взаємодії. Завдання дослідження: 1) визначити зміст поняття педагогічна взаємодія; 2) дослідити психологічні бар'єри у педагогічній взаємодії.

Згідно першого завдання дослідження був проведений психологічний аналіз педагогічної взаємодії. Педагогічна взаємодія – це процес дії учителя і учня один на одного, що передбачає їх

взаємний вплив і зміну. Як зазначає Б.Г.Савченко [10], її характер визначається типом взаємовідносин, що склалися між учителем і учнем. Учитель відіграє провідну роль в організації педагогічної взаємодії. Результатом ефективної взаємодії є формування у вихованців здатності до управління своєю діяльністю, самим собою як суб'єктом, перетворюючи навчання в дійсно корисний процес, підвищення мотивації, Я-концепції, самопізнання, відповідальності за себе, свої дії, вміння робити вільний вибір і відповідати за нього. На нашу думку, психологічні бар'єри в педагогічній взаємодії можуть зазнавати як педагоги, так і учні. Але відповідальність за викривлення педагогічної взаємодії несе в першу чергу педагог. У професійній діяльності учитель є суб'єктом різних впливів, спрямованих на окремого учня, групу учнів. Б.Г. Савченко показав, що педагоги проявляють три основні типи розуміння учнів, від якого залежить їх результативність. Перший тип виявляють педагоги які спрощено розуміють психологію, особистість учня. Внутрішні мотиви учня залишаються для такого педагога загадкою. Другий тип (маніпуляційний) виявляють педагоги, які ставляться до учня як до суб'єкта поведінки і діяльності, але не визнають за ним права мати індивідуальні особливості. Третій тип є противагою перших двох. При такій взаємодії учитель ставиться до учня як до індивідуальності, що сформувався з широким внутрішнім світом. Психолого-педагогічною умовою реалізації даного впливу є діалог, який виявляє різень навчання. Встановити діалог можна лише в умовах постійних особистісних відносин між учнем і учителем. Найбільш ефективний – діалогічний тип відносин, що базується на співробітництві, взаємній повазі, довірі. Однією з форм діалогічної стратегії психолого-педагогічної взаємодії є особистісно-орієнтована взаємодія учня й учителя [10]. Дослідження показали, що більшість учителів дотримуються нейтралітету, але діти віддають перевагу іншому типу взаємодії – співробітництву, в основі якого – діалогічний тип розуміння учителем учнів. Співробітництво – це співучасть в усіх справах, зацікавленість один одним, взаємодовіра в спілкуванні. Якщо в навчальному закладі буде переважати співробітництво, педагоги будуть особистісно-орієнтованими, то безумовно учень буде ставитися позитивно до школи, до самого процесу навчання. Ю.З.Гільбух [3] зауважував, що для співробітництва між учителем та учнем характерно те, що учень – не тільки об'єкт, але і суб'єкт взаємодії. Такій взаємодії притаманні наступні характеристики: діалогічний тип спілкування, наявність елементів міжособистісного спілкування, ставлення до учня як до

індивідуальності, довірливість, емоційний контакт. У навчанні учня спонукають внутрішні мотиви, пізнавальні інтереси. У процесі спілкування між учителем і учнем стоїть завдання не тільки й не стільки передати інформацію, скільки домогтися її **адекватного** розуміння останнім. В міжособистісній **комунікації** особливою проблемою виступає інтерпретація повідомлення, що надійшло від учителя учневі й навпаки. По-перше, форма і зміст повідомлення істотно залежать від особистісних якостей як учителя, так і учня, їхніх уявлень один про одного й відносин між ними, усієї ситуації, в якій відбувається спілкування. По-друге, передане вчителем навчальне повідомлення не залишається незмінним. Воно трансформується, змінюється під впливом індивідуально-типологічних особливостей учня, ставлення його до вчителя, самого тексту, ситуації спілкування.

Від чого ж залежить адекватність сприйняття навчальної інформації, успіх міжособистісного спілкування? Можна назвати ряд причин, найважливішою з яких є наявність або відсутність у даних процесах психологічних перешкод. У випадку виникнення перешкод міжособистісне спілкування ускладнюється, навчальна інформація спотворюється або втрачає первісний зміст.

Серед можливих труднощів педагогічної взаємодії зустрічаються ускладнення психологічного характеру, що перешкоджають здійсненню впливу на учня з метою його навчання та виховання. Найбільш відомими є смислові бар'єри. Проте педагогічна взаємодія, як і будь яка діяльність, містить у собі можливість виникнення самих різноманітних психологічних ускладнень.

Розгляд матеріалів про психологічні труднощі в педагогічній взаємодії почнемо з поглядів Р.Х. Шакурова [12] стосовно категорії психологічного бар'єру в психології. Зокрема, автор класифікує бар'єри за багатьма основами. Вони діляться на: інформаційні й предметно-речові, природні й соціальні, статичні й динамічні, прості й складні, довгострокові й короткострокові, важкі й легкі, привабливі й непривабливі. За сферами суспільних відносин: економічні, політичні, правові, моральні, естетичні, сімейно-побутові, міжособистісно-комунікативні, екологічні, релігійні. Стосовно суб'єкта: зовнішні, внутрішні. За видами діяльності: трудові, ігрові, навчальні та ін.

Р.Х.Шакуров розглядає психологічні бар'єри особистості як психологічну категорію, що є системостворюючою. Він вважає, як і багато авторів, що бар'єр – це перешкода. Але оригінальність його позиції полягає у твердженні, що дані перешкоди є необхідною умовою саморозвитку особистості. Р.Х. Шакуров виділив типи бар'єрів і показав їх значущість для аналізу діяльності і психологічних

станів особистості. Для нас становить інтерес аналіз ситуації педагогічної взаємодії з урахуванням такої системостворюючої категорії, як психологічний бар'єр, тому що, як відмічається в спеціальній літературі, психологічні бар'єри виконують й позитивну роль у забезпеченні стійкості особистості. Наявність бар'єрів у психічному житті особистості виступає як умова її розвитку. Будь яка перешкода спричиняє негативні емоційні переживання особистості, що свідчить про наявність психічної напруги, стресу. У індивіда виникає потреба у відновленні втраченої психічної рівноваги. Отже, бар'єри активізують внутрішні сили суб'єкта, що призводить до зростання його можливостей, особистісного зростання. Такої ж думки дотримується В.Г. Казанська [5]. Автор зазначає, що необхідно навчати школярів переборювати психологічні бар'єри – емоційні, пізнавальні, комунікативні, професійні. Ці види бар'єрів виділяються за сферами діяльності людини. Однак у кожній сфері є значимий певний компонент. Якщо виникають емоційні бар'єри, школяр поводить себе нерівноважено або, навпаки, емоційно невиразно, внаслідок чого в нього порушуються комунікативні зв'язки з однолітками або педагогами. Якщо ж з'являються пізнавальні бар'єри, то стає важким виконувати нові навчальні завдання, що також веде до ускладнення емоційних і комунікативних зв'язків з педагогами або однокласниками. Школяру необхідно, переборовши себе, досягти необхідного результату, попросивши допомоги. В.Г.Казанська зазначає, що бар'єри приводять до подолання негативного впливу середовища або самої особистості. Значимість бар'єрів полягає в тому, що вони дозволяють переходити на новий рівень розвитку – емоційний, комунікативний, пізнавальний і т.д. Психологічні бар'єри в педагогічному процесі В.Г.Казанська [5] визначає як неадекватне використання минулого досвіду, що заважає вирішенню нових творчих завдань, [5]. У цьому випадку бар'єрами виступають неефективні дії особистості, що суперечить поширеному тлумаченню психологічних бар'єрів як психічних станів індивіда.

Педагогічна взаємодія ґрунтується на спілкуванні учасників педагогічного процесу, тому цікавим буде розглянути психологічні ускладнення спілкування. Т.В.Ексакусто (1996) зазначає, що бар'єр спілкування – це переживання, яке перешкоджає спілкуванню. Ведуть до появи бар'єра неправильне відображення, ставлення, поведінка партнерів по спілкуванню. У спілкуванні можуть виникати кілька видів психологічних бар'єрів – мотиваційний, емоційний, інтелектуальний, сенсорний. Можна виділити два ракурси розгляду мотиваційних бар'єрів. По-перше, мотиваційний бар'єр виникає, коли співрозмовникові не цікаві висловлені міркування, вони не викликають у нього мотивів, що спонукають до розуміння. Часто не тільки відсутність мотивації,

але і її надлишок перешкоджає розумінню інших людей. Мотиваційні бар'єри виникають, коли одна людина для іншого стає засобом досягнення утилітарних цілей. По-друге, моральні бар'єри – підлість, непорядність, брутальність, неприкрите хамство зводять між людьми бар'єри, які не вдається перебороти людині, яка володіє різноманітними засобами спілкування. Емоційні бар'єри – гнів або зневага – ускладнюють вибір ефективних засобів спілкування. Неприємні емоції послаблюють здатність сприймати і правильно оцінювати вагомі аргументи на користь тієї або іншої точки зору. Приємні емоції сприяють доброзичливому сприйняттю інших людей. Отже, доброзичливість як риса характеру, щирий інтерес до людей попереджають виникнення недоречних психологічних бар'єрів у спілкуванні.

В дослідженні Л.А. Луп'ян і І.М. Юсупова (1986) також були виділені суб'єктивні фактори, що перешкоджають спілкуванню, вони групуються у три великі розряди. Так, І.М. Юсупов як такі фактори, що заважають установленню контакту зі співрозмовником, розглядає індивідуально-психологічні особливості тих, хто спілкується. До них, крім зовнішніх даних, змінити які практично неможливо, належать темперамент, характер і емоційні стани. Таким чином, І.М.Юсупов розглядає три бар'єри спілкування: бар'єр темпераменту, бар'єр характеру, бар'єр негативних емоцій. До таких стійких негативних емоцій К.Ізард (1980) відносить: страждання, гнів, відраза, презирство, страх, сором. В цілому всі бар'єри спілкування виникають без наміру і супроводжуються внутрішнім напруженням, незадоволеністю у спілкуванні, негативними емоціями.

Ускладнення психологічного характеру у педагогічному спілкуванні розглядали у своїх роботах багато дослідників (Д.Катц, Л.Лі, Г.Ласвелл, М. Андерсон, Є.Кузьмін, Б.Паригін, Б.Ломов, Я. Коломінський та ін.). Аналіз спеціальної літератури виявляє не тільки широту та багатобразність досліджень у цій галузі психології, але і недостатнє визначення, нечіткість використання та зміщення термінів «психологічні бар'єри», «труднощі», «дефекти», «перешкоди у спілкуванні».

У роботі В.Н. Куніциної (2001) найбільш чітко поділені поняття «трудність», «бар'єр», «порушення», даються визначення всім трьом феноменам. Так, під труднощами спілкування автор розуміє: явища суб'єктивної природи, гострі емоційні переживання суб'єкта під час спілкування в певних ситуаціях, які супроводжуються специфічним внутрішньо особистісним нервово-психологічним напруженням; у цьому їх відміна від «порушень» та «бар'єрів». Бар'єр – це абсолютна або відносна перешкода ефективному спілкуванню, що суб'єктивно переживається або реально присутня в ситуаціях спілкування. З іншого боку, ці труднощі

можна описати як суб'єктивне переживання людиною порушень у здійсненні спланованого спілкування через неприйняття партнера, незрозуміння його дій та слів, зміну комунікативної ситуації або власного психоемоційного стану тощо.

В.Н.Куніцина вважає, що порушення, труднощі, бар'єри виникають без попереднього наміру, протікають зовнішнє безконфліктно та супроводжуються внутрішнім напруженням, незадовільністю спілкуванням, негативними емоціями. Розрізняються вони за ступенем незадоволеності спілкуванням та залученості обох партнерів у цей процес, за можливостями і способами усунення труднощів спілкування. Їхня психологічна сторона зв'язана з особистісним фактором, мотиваційно-змістовною стороною спілкування, а комунікативна (процесуальна) сторона зв'язана з не сформованістю умінь і навичок спілкування, незнанням норм, соціальною непевністю. При цьому під комунікативною стороною розуміється виникнення внутрішньої особистісної напруги у визначених ситуаціях взаємодії, у відсутності навичок саморегуляції. Психологічна сторона полягає в особливому стані самосвідомості в момент контакту. Під комунікативними бар'єрами автор розуміє переважно зовнішні фактори, що порушують спілкування. На стадії здійснення контакту – це недостатнє володіння соціальними техніками і навичками спілкування. Різновидом психологічних бар'єрів, що перешкоджають взаєморозумінню, є упередження, забобони, механізми психологічного захисту.

Класифікуючи труднощі міжособистісного неформального спілкування, В.Н.Куніцина виділяє первинні та вторинні труднощі, за їх причиною обумовленістю і змістовно-функціональною характеристикою. До особливого типу труднощів відноситься сором'язливість – специфічний соціально-психологічний феномен. Таким чином, В.Н.Куніцина зробила спробу класифікувати труднощі міжособистісного неформального спілкування і більш точно визначити такі поняття як порушення, труднощі, бар'єри.

Також цікавою, на наш погляд, є робота М.М.Заброцького (2001). Він вважає, що педагогічні труднощі, на відміну від труднощів міжособистісного неформального спілкування, співвідносяться зі змістом, формами та загальною логікою розвитку педагогічного процесу; із особливостями вчителя як суб'єкта навчання та виховання; із процесом спілкування вчителя з учнями. Щодо змісту, форм та загальної логіки розвитку педагогічного процесу, то відмічаються труднощі, що пов'язані: 1) з постановкою та розв'язанням педагогічних завдань, що проявляються в недостатньо повному та точному плануванні дій, у зневажанні припущених помилок, недостатній гнучкості при перебудові завдань під час

уроку, звуженні їх змісту за рахунок ігнорування виховної та розвивальної функцій; 2) із впливом на учня, що проявляється в невмінні сприймати його як цілісну особистість, яка перебуває у процесі становлення та розвитку; 3) з визначенням ефективного поєднання продуктивних, творчих форм роботи в навчальному процесі з репродуктивними, а також з організацією активних форм роботи, які забезпечать розвиток пізнавальної активності учнів.

Як свідчать експериментальні дослідження М.М. Заброцького (2001), труднощі такого характеру зумовлюються тим, що вчитель постійно використовує один і той самий метод без урахування його зв'язку з іншими. Методи, які використовує вчитель, не пов'язані між собою, не відповідають особливостям і можливостям учнів та індивідуально-психологічним особливостям вчителя. Педагогічні труднощі співвідносяться також з умінням учителя коригувати власні дії відповідно до особистих суб'єктивних особливостей. Вони можуть, зокрема, породжуватись недоліками самоконтролю вчителя, що проявляється в його низькому критичному ставленні до себе та недостатній рефлексії.

Щодо комунікативної взаємодії вчителя з учнями, на думку В.Кан-Каліка, існують такі бар'єри: 1) розбіжності в установках учителя та класу; 2) страх спілкування з класом, що характерно передусім для недосвідчених учителів; 3) відсутність контакту з класом; 4) звуження функцій спілкування; 5) негативна установка на клас, сформована внаслідок суджень інших вчителів або власних педагогічних невдач; 6) попередній негативний досвід спілкування з певним класом або з окремими учнями; 7) страх допустити педагогічну помилку; 8) наслідування (вчитель механічно використовує манери поведінки іншого педагога, не розуміючи, що чужий стиль неможливо перейняти) [6].

Крім того, із труднощами процесу спілкування вчителя з учнями тісно пов'язане поняття «смісловий бар'єр», тобто, коли дитина розуміє і має виконувати вимогу дорослого, водночас ігнорує її і не бажає виконувати. Основні види прояву смислового бар'єра наступні: 1) різне розуміння вчителем і дітьми суті вимог, що висувуються перед останніми. Так, учень не може зрозуміти, чому не можна битися, адже треба бути хоробрими та мужніми, чому не можна підказувати, коли потрібно допомагати друзям тощо; 2) неприйняття учнем форми подання тієї чи іншої вимоги з боку вчителя; 3) неприйняття з якихось причин учнем особистості вчителя [12].

На думку Л.С. Славіної, існує багато причин появи та розвитку смислового бар'єра. Розглянемо деякі з них. По-перше, невміння вчителя зрозуміти справжні мотиви поведінки та вчинків учня, а отже, неадекватні реакції на ці вчинки. По-друге, постійне використання вчителем одних і тих самих методів та прийомів навчально-виховної роботи, особливо якщо

вони не призводять до позитивного ефекту. По-третє, негативні психоемоційні стани учнів, зумовлені несправедливими (з їхньої точки зору) покараннями, судженнями вчителя. По-четверте, судження про вчителя, що сформувалися в найближчому до нього соціальному оточенні.

Отже, у процесі спілкування обов'язково має бути взаєморозуміння між його учасниками. Це передбачає не тільки сприймання зовнішніх ознак партнера по спілкуванню, а й зіставлення їх з його особистісними характеристиками, інтерпретацією на цій підставі його поведінки. У загальному вигляді можна виділити три групи бар'єрів у педагогічному спілкуванні: особистісні, соціально-психологічні та фізичні. Деякі з них ми розглянемо. Серед особистісних бар'єрів більшу групу становлять так звані бар'єри неправильної установки свідомості: стереотипи мислення, упередженість, неправильне ставлення один до одного, відсутність уваги й інтересу до іншого, зневага фактами.

Стереотипи являють собою стійку, спрощену думку про людей (учителів, учнів) і ситуації. Вони виникають у педагогічному процесі двояким чином: зміст інформації може бути переколючений а) стереотипом мовця; б) стереотипним мисленням сприймаючих (слухаючих). Упереджені уявлення між учителем і учнем виникають у результаті зниження рівня самокритичності й підйому самооцінки (як правило, не завжди обґрунтованого). Упередженість проявляється в наступному: 1) помилкові стереотипи, що проявляються у сприйнятті людини за зовнішніми даними. Установка на зовнішність заощаджує педагогічні зусилля, пов'язані з пізнанням учнів, але часто приводить до оман, які в остаточному підсумку виливаються в педагогічні прорахунки; 2) приписування достоїнств або недоліків людини, виходячи тільки з її соціального статусу; 3) суб'єктивізм, штампи, трафарети, попередня інформація, що педагог одержує про що учня. Внаслідок цього педагог встає на помилковий шлях педагогічного спілкування або виявляється взагалі поза ним. Необхідно перевіряти всяку інформацію й проводити переоцінку попередніх установок, щоб дійсно пізнати людину, її плюси й мінуси й будувати спілкування з нею з опорою на плюси, усвідомлюючи, що кожна людина в чомусь є кращою від іншої.

Як висновок по результатам дослідження відмітимо, що педагогічна взаємодія може з одного боку порушуватися за рахунок перешкод психологічного характеру, з іншого – ці перешкоди надають певного загострення, подолання яких веде до особистісного зростання учасників взаємодії.

Серед психологічних перешкод виділяються наступні: По-перше, психологічні бар'єри, що за своєю природою є психічними станами, які перешкоджають перебігу педагогічної взаємодії. Ці бар'єри формуються внаслідок появи несприятливого для даної діяльності

передбачення успіху. Прикладами таких бар'єрів можуть бути: не достатня зацікавленість, лінощі; розгубленість через брак інформації; сумнів в успіху задуманого; страх критики й осміяння; побоювання можливих неприємностей труднощів; страх відповідальності та ін.

Сукупність можливих психологічних бар'єрів можна звести до чотирьох типів: мотиваційні, когнітивні, емоційні та вольові. Подолання психологічних бар'єрів відбувається, якщо суб'єкту взаємодії вдається підвищити емоційну привабливість взаємодії, або знайти раціональні аргументи на її користь. В таких випадках спостерігається підсилення

мотиву взаємодії, що усуває переживання психологічного бар'єра. Подолання бар'єрів можливе і за рахунок вольового зусилля,

По-друге, це комунікативні, смислові бар'єри, порушення, суб'єктивні труднощі, несприятливі для педагогічної взаємодії риси характеру, недостатня підготовленість, тобто брак потрібних знань, умінь, навичок тощо. Зазначенні явища не є психологічними бар'єрами. За своєю природою вони переважно належать до психічних властивостей особистості, і тому виступають умовами виникнення психологічних бар'єрів у відповідних ситуаціях педагогічної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булах І.С., Долинська Л.В. Викладач-студент: психологія міжособистісних взаємодій: Навч.-метод. посіб. / Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. — К., 2005.
2. Велитченко Л.К. Педагогічна взаємодія: теоретичні основи психологічного аналізу / Південний науковий центр АПН України. — Одеса: ПНЦ АПН України, 2005.
3. Гільбух Ю.З., Киричук О.В. Шкільний клас: як пізнавати й виховувати його душу / АПН; Інститут психології. — К., 1994. — 208с.
4. Иванова Т.В. Культура педагогического общения. — К., 1999.
5. Казанская В.Г. Педагогическая психология. — СПб.: Питер, 2005.
6. Кан-Калик В.А. Педагогическое творчество/ В.А.Кан-Калик, Н.Д.Никандров. — М.: Педагогика, 1990.
7. Коць М.О. Психологія педагогічної взаємодії у вищому навчальному закладі. — Луцьк: РВВ "Вежа" Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006.
8. Лисина М.И. Общение, личность и психика ребенка / Академия педагогических и социальных наук; Московский психолого-социальный ин-т / А.Г. Рузская (ред.). — М., 1997.
9. Ложкін Г.В., Коць М.О., Петровська Т.В.,

Зубкова І.Ю. Технології розв'язання конфліктів у педагогічній взаємодії: Навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закладів / Інститут психології АПН України; Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. — К.; Луцьк: Редакційно-видавничий відділ "Вежа" ВДУ ім. Лесі Українки, 2000.

10. Подымов Н.А. Психологические барьеры в педагогической деятельности. — М.: Прометей, 1998.

11. Савченко Б.Г., Сасіна Л.О., Мажник Н.А. Основи психології та педагогіки: Навч. посіб. / Харківський держ. економічний ун-т. — Х.: ХДЕУ, 2000.

12. Славина Л.С. Трудные дети: избр. психологические тр. / Л. С. Славина; под ред. В. Э. Чудновского. — Москва; Воронеж: изд-во Московского психолого-социального ин-та, 2006 (Воронеж: ИПФ Воронеж).

13. Чебыкин А.Я. Теория и методика эмоциональной регуляции учебной деятельности: Науч.-метод. пособие / Южноукраинский гос. педагогический ун-т им. К.Д.Ушинского; Южный научный центр АПН Украины. — Одесса: АстроПринт, 1999.

14. Шакуров Р.Х. Барьер как категория и его роль в деятельности // Вопросы психологии. — 2001. - №1. — С. 3-18.

Подано до редакції 29.02.08

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются трудности психологического характера в педагогическом взаимодействии. Среди данных трудностей выделяется категория психологический барьер.

Раскрываются особенности функционирования психологических барьеров в педагогическом взаимодействии и возможности их преодоления.

Ключевые слова: педагогическое взаимодействие, психологические барьеры, субъективные трудности, коммуникативные барьеры, смысловые барьеры.

РЕЗЮМЕ

У статті розглядаються труднощі психологічного характеру в педагогічній взаємодії. Серед таких труднощів виділяється категорія

психологічного бар'єра. Розкриваються особливості функціонування психологічних бар'єрів у педагогічній взаємодії і можливості їх подолання.

Ключові слова: педагогічна взаємодія, психологічні бар'єри, суб'єктивні труднощі, комунікативні бар'єри, смислові бар'єри.

SUMMARY

The article analyzes some difficulties of category of psychological barrier, reveals some features psychological character in pedagogical interaction. of functioning of psychological barriers in pedagogical Among the given difficulties the author specifies the interaction and ways of their overcoming.

Keywords: pedagogical co-operation, psychological barriers, subjective difficulties, communicative barriers, semantic barriers.
